

„Ez vélünk történt...”

Az alábbi lejegyzés egy moldvai csángó asszony életéből való történet: egy újonnan átépített ház lerontásának megtörtént esete.

Döbbenetes maga a tény is, de az elbeszélés során az érdeklődést, az izgalmat bennünk mégis inkább a lelki mozgatóerők feltárulása kelti föl: hogyan sodródnak, hogyan jutnak el a cselekvésig — a ház lerontásáig, miközben feltárul előttünk a mai ember számára már ismeretlen belső világ: a népi hiedelem álmokkal, látomásokkal, félelmekkel teli, irracionális világa s az elhagyhatatlan múlt is: a pogány és a keresztényi gondolkodás együttes világa. „Két istennek ne higgy!” — vallja önmagáról Ilona néni, az elbeszélő —, miközben épp a két „isten” törvénye szerint érez és cselekszik. — E kettős hitvilág gyakorlatába tartozó fogalmakat a lejegyzésben dőlt betű jelöli.

Ez az írástudatlan asszony nekem egyik énekmasterem: számtalan sok balladát, keservest, imádságot tanultam tőle évek hosszú során át, de amire ő a legbüszkébb: 1932-ben fedezte fel őt Domokos Pál Péter — „pályafutását” neki köszönheti. De hadd sorolom tovább: az 1932-beli gyűjtés énekeit fonográfhengerről maga Bartók Béla jegyezte le; Kodály Zoltán adta át neki a „Népművészet mestere” kitüntetést; Ortutay Gyula, Kallós Zoltán, Csoóri Sándor, Erdei Zsuzsa közvetlen merített évszázados értékeket őrző tudásából.

Hadd említsem még meg: eddig megjelent gyűjtéseim (Kortárs, 1974, Tiszatáj, Új Írás, 1980) főszereplőjének, Annának, ő az édesanyja.

MAROSI JÚLIA

Amikor én férjhez mentem, akkor volt egy ház megvéve. Uramnak az apja vette volt földestől, s szép gyümölcsös rajta.

Vízkeresztkor eljegyeztünk s aztán megvolt három hétre a lakodalmunk.

Amikor kitavasodtunk, azt a házat lerontottuk, hogy újból csináljuk, mert rossz ház volt; a ház mellett volt egy nagy hegy, s újon, így arrébbvitték — neki a martnak: kicsit széyesítsék az udvart, mert az udvara keskeny volt.

Mikor elkészült, s legelőbb ott háltunk, hát én abba ébredtem meg, hogy azt az anyagi éneket éneklék, amit a templomban halltam; — de sokan énekeltek, kicsikék! Most is meg tudom mondani:

„Et in terra pax hominibus bonae voluntatis”.

Hát én ebbe ébredtem meg. Mondom emberemnek.

— Juzsi, ne, én milyen énekszóba ébredtem meg!

— Te, Ilona, valami csudálatos dolog lesz, hogy ezt énekeltek!

Esténkint, mikor aludtam el, érzettem: valami jó reám, a testem elnehezedett s úgy elszakadt mindenem, de úgy, hogy még az ujjocskámat se tudtam megmozgatni.

S ez így ment.

Mikor az uram honn [otthon] volt, akkor felmozgatott ingemet; de nappal is elévett. Ha lefeküdtünk kicsit, ha kapálóba mentünk, fáradtak lettünk, húztuk a földet: terítettük szét a kapával, s arra feküdtünk le, ott es megnyomtak ingem, hogy még se kezem, se lábam nem tudtam mozgatni.

Egy pünkösdi szombatján — az emberem kőműves volt —, töltöttem a káposztát az asztalnál. Volt egy nagy ollóm, cigányollónak mondtuk, mert cigányoktól vettük. Az fel volt akasztva a falra s oda rózsafüzér, egyéb... egyszer látom, hogy így jár a falon az olló. Úgy megijedtem akkor! „Hát ez miféle?” Egyedül voltam, majd megszakadt a szívem. Elig [alig] vártam, elvégezzem a káposztatöltést, mondjam jó szomszédasszonyomnak — komámasszonyomnak — mit láttam.

„Itt valami *tisztátalan* kell legyen!”

Mondom később szomszédasszonyomnak:

— Ha megérem, menek a búcsúra — ő is készült vélem —, hát én annyi virágot szedek — olyan szép virágjaim voltak, élővirág! — mindenfélét szedek s élővizem megszenteltem, nekem legyen, *ha kell*.

Mária búcsúra készülődtünk Csíksomlyóra. Mentünk gyalog egyik faluból a másik faluba ilyen keresztelvel, zászlókkal... Az élővirágot megszárisztottuk, azt ott a pap megszenteli s azzal füstölik a házat, egyebet. Az nagyon jó rontás ellen, tisztátalanság ellen.

Este véle elbeszéltem ezt, s azon az éjen, hogy lefeküdtem, úgy összetörtek, úgy megdöböcskölték a testemet, hogy nem tudtam mozdulni. Mikor felébredtem, csak „he-he-he”, ki tudja, hogy tettem. Az emberem rázott fel.

— Ilona, Ilona, mi van véled?

— Ezt azért *csinálták* most nekem, mert mondtam komámasszonyomnak, hogy gyűjtögetek szenteltetni virágokat.

Egy más este, mintha valaki járna, olyan tompa csusszogás esik a szobában, s én érzem, jó reám. Én annyira eszemnél voltam: kapaszkodtam, keljek fel. S megfogtam. S ő akkor *odalett*. Én többet nem láttam. Csak odalett, mint a füst. A szellem ilyen! Menjen a pusztákra; verje el a szent kereszt!

Aztán mondja meg, még nappal hogy dolgozzak? S még hogy üljek, s még mit csináljak? Örökké féltém: kirekeszti az eszemet, vaj megszakítsa a szívemet!

De az emberem es! Azt mondja, sokszor, ha lefeküdt, hát neki úgy jött [úgy érezte], hogy reá fúnak. Így: kss... kss... kss!

Egyszer jön testvérem Jakabné, mert az szomszédos volt egy asszonnyal, akiről beszéltek, hogy az *tud* mindentől; kicsikéknek is tudja kenni, tudja orvosolni. A testvérem megmondta, hogy sokat tud; véle *öntessem meg az ólmot*.

De én féltém nagyon a vétektől! Azt mondja a parancsolat: „Idegen isteneid ne legyenek énelőttem, faragott képet ne csinálj, arravégre azt ne imádjad, én vagyok a te Urad, Istened!” Ugye. Mert én ezt tartottam. Hát hogy menjek én, hogy idegen istennek higgyek? Ebbe az istenbe kell bízni, amelyik teremtett, hogy az hojzon [gyógyítson] meg.

De reavettek ingemet, hogy Varga Ágnics öntse meg az ólmomat.

Lementem. Mentem az asszony kapujára.

— Ágnics né, beszélgetett a húgomval? Na, én lejttem, hogy itt a húgomnál öntse meg az ólmot.

Nem mentem bé héjzá!

— Jól van, fiam, ne, csak egyem s mindjárt megyek, eriggy elé, mert én es megyek.

Hát csak jó es.

— Ágnics né, de elébb megkérdezem magát, maga régen teszi *ezeket*... hát maga gyónta ugye meg?

— Hát hogyne gyóntam volna meg, édes gyermekem!

— Maga gyónta-e meg a papnak? Hogy ezt véteknak hagyta, vaj nem hagyja véteknak?

— Hát miféle véteknak hagyja édes gyermekem, mikor én olyan szép szavakat mondok reá s olyan szépen imádkozom reá s olyan szépen...

— Nem azt mondom! De a pap mondta-e, hogy nem vétek?

— Hát miféle vétek legyen, hát miféle vétek... — s ebből ő nem állott ki.

Hozta a vizet a tálba, s kalánba engesztette azt az ónt, s töltötte bele a hideg vízbe. De akkorát harsant! Tette a fejemre, tette a két vállamra, tette ide a kezeimre, ide a térgyeimre, a hátamra. Mindig megengesztette: megolvasztotta a kalánba — vaskalánban — s hideg vízbe töltötte belé az ónt, az ott megdermedt... Nem es tudom, háromszor kellett-e hogy öntse meg, mert feljött héjzánk es. De hogy én higgyek benne! — De én féltém nagyon a vétektől!

Azt a vizet vigyem haza a húgoméktól s én este igyak előbb belőle, s azzal mosdódjak es meg. Így tanította.

De én olyan beteg voltam, hogy szövöm volt, s édesanyámat ültettem be — Is-ten nyugítsa — ő szőjjön, mert nem tudtam szőni, olyan beteg voltam.

Na, azt a vizet hogy hazavittem, az ajtónk felett volt egy rend éveg [üveg] — kis ablakocska — felágaskodtam s a tálat oda felfettem.

Az emberem már lefeküdt s én ott a tűz mellett. Vettem az olvasómat: imád-koztam.

Eszembe jutott, hogy én avval a vízzel nem mosakodtam meg, sem nem ittam belőle, ott ne felejtsem. Nézetem, az uram jól alszik-e már. Akkor levettem a tálat onnan, a vizet vettem a markomba, kebelembe szűrtem bé, mostam meg, felemel-tem az ingemet, itt es lemostam, így, így, így. Itt es, a lábamat. De mindig mondtam:

„A jó Isten adja: legyen orvossága ennek!”

S na, most már fekszem le.

Nekem olyan szép kék olvasóm volt: azok a szemek világítottak. Én abból még imádkoztam s feküdtem le az emberem mellé az ágyba. Ő felebredett.

— Te még most fekszel le?

— Most. Eszembe jutott, azt a vizet használjam el.

Ő tudta, hogy az ónomat megöntik nekem. — Ő sem hitt igazán abban, de gondoltuk, hátha orvossága lesz.

— Ilona! Tudod-e magad, Ilona, mit álmodtam most? Azt álmodtam, hogy egy nagy cigánné bejött ide a házba. S magad imádkoztál. S neked addig-addig beszélt, hogy *mondass véle: jósoldassál véle*; magad mondattál. S neked az olvasód úgy összeszakadott; dirib-darabba maradt ez a szép, drága olvasód: szétszakadott, med-dig a cigánné mondott neked. Semmi se maradt belőle.

Akkor nekem mintha kést szűrtak volna ide — kardot —, s kihúzták volna a hátamon.

— Tudja, mért látta kend ezt? Mert most mosakodtam meg, Juzsi, avval a vízzel, melyikben az ónomat megöntötték. De előbb ittam es belőle. Lássá meg, ezért álmodta kend ezt!

— Ez nem jó, ez nem jó... Ilonám, ez nem jó!

Én nem hittem az ilyenekben erőst, érti-e? Sohase hittem. Akkor se, mégis megönttettem az ónomat. Van egy beszéd: ha az ember a vízbe beléhobban, még a habhoz [hullám] es héjzakup.

Tudtam: nem lehet az Istennek az ő parancsolatját megszegni. Amit nem kell, azt nem kell megcsinálni! S amit lehet, hogy kerülje el az ember: azt kerülje el. Akkor bizony ezen nagyon meggondolkoztam.

Később kérdezte a pap: nekem valamit *csináltak-e?* — gyóntatott otthon az ágyban, mert én örökké féltem, annyira, hogy beteg voltam belé.

— Igen, tisztelendő úr, nekem egy asszony megöntötte az ónomat.

Nagyon szörnyülködött. Elmondtam, mit csináltak nekem, de még, hogy a be-tegségemet leírták egy papírra — hogy mit írhattak? — s nekem felkötték a nya-kamba, s reairták a hideget is, mert a hideg es elévett, rázott olykor-olykor; fel-kötték a nyakamba, hogy én megjőjyek [meggyógyuljak]. Úgy felkötték, mint ami-kor a kiscsikóknak kötötték fel a csengőt, kalánt, s az ott fityezett.

— Magát megtanítom, hogy mit csináljanak, ha betegek! — így a pap. — A bö-g-rébe mérítsenek vizet, amennyit akarnak. Azt se mérvel. Csak úgy belémerít, hogy ez most elég. A vizet vigye a tűzhöz. Vessen belé élőszenet, de ne olvassa meg. Mennyit belé tud markolni, beléteszen. De arra sem keresztet nem lehet vetni, sem imádkozni nem lehet — mert mondtam azt is, hogy az asszony szépen imádkozott rám — a betegnek kenjék meg a szivinel s a fejit; mosdassák meg. S ez az orvos-sága az *igézetes* betegségnek. Azért nem kell keresztet vetni rea, hogy a víz meg van szentelve az Istentől, s a tűz meg van áldva az Istentől. Arra imádság nem kell! A tűznek s a víznek az ereje, az használ a betegnek.

De hiába próbáltuk mindennel.

S tótt-múlt az idő.

Egy este — háború idején — vitték a férfiakat tránsérra. Az én emberem erőst beteges volt s a lábait fájtatta. Őt nem vitték el a frontra. Olyan nagy hó volt azon a télen, hogy a kertek tetején jártunk. Havazott, s így gomolyát lehetett csinálni hóból. A leányom kicsi volt, Annám: de már azért tudott lábon menegetni, a fiam Juzsi csak éves.

S ahogy mondám, egy este az emberemet is elvitték tránsérra s én féltem ott-hon maradni magamra. Volt az a jó szomszédasszonyom szemben vélünk, hívott: legyünk ott, ameddig az emberek hazajönnék.

Az asszony a kapuban megvárt. A tekenyöt elévitte az ő leánya — a kicsikém benne volt — s én vezettem a leánykámat utána. Az asszony utoljára jött be, s hátulról egy jó gomolyával megütték: a derekára fellapult a hó, fele bejött a tekenyő mellé a földre.

— Ez Linka kell legyen — mert még nem jött a másik szomszédasszony.

Várjuk, várjuk, hogy jöjjön. Kimeen az ajtón, nezd ide, nezd oda, kimegy esent, nézelődik — Linka csak nem jó. Mikor visszatért, hogy jöjjön bé az ajtón, akkor megint megütték hátulról.

Akkor megejedett. „Hát mi legyen ez?” Szép holdvilág, olyan, mint nappal, nyom semmi. Csak holdvilág, hóvilág. Megejedtünk mind.

De én otthon a lámpást csak lesírtettem, lehúztam egy kicsit, hogy amikor én hazamegyek onnét a guzsalyasból, akkor én ne féljek a házba bémenni, mert én félegettem.

Na, hát még menjünk csak ki. De én hátul! Sose mertem maradni s én futtam bé.

Mikor ő hátul maradt, megint megütték hátulról egy gomolyával. De mindig a derekára! Hát ez nem tréfa! Hát mi legyen ez?

A kapu rétta [rajta] az út szélyin, a mi kapunk az út másik szélyin: a házunk szemben volt így, vajon, nem tőlünk lódigálnak? Hát menjünk csak elé, nézzük meg. De előbb kerejsük meg kint az udvarukban. Voltak olyan boroshordók letéve — mert szállósük volt —, azokba is békukucsáltunk, a házat körbejártuk, minde-nütt megneztük. Kimentünk az útra, de még egy kutyanom sem volt.

Mondom, menjünk csak nálunk [hozzánk], keressük, mert ott is volt künn ilyen tüzelőhely csinálva, főzőhely, hogy oda valaki nem bútt-e meg, és onnan lódigáljanak? Na, menjünk bé.

Hátulról akkora hógomolya jött, neki a kapulábnak! Ahogy a kaput nyitottam ki.

Kint szép holdvilág, hóvilág, s a házunkat egészen megkerültük, hát senki sincs, semmi. Akkor én a lámpást bent elalítottam s mondom, én itt nem hálok magamra. Hívott az asszony, háljak náluk a gyermekekkel.

No, hát amikor mentünk a kapunk ki, akkor az asszonyt megint megdobták hátulról. De mindig hátra jött a gomolya!

Béméntünk, de többet nem mertünk jönni ki, hanem ültünk sokáig. Varrtunk, fontunk. Amikor talán még tizenkettő felé lett lenne az üdő, kimentünk, megjártuk magunkat. Így a tóltésen elémentünk, megbocsásson: a dolgunkra s mentünk bé — senki se dobált akkor. Lefeküdtem náluk a kicsikeimvel s a gyermekecskéivel.

A férfiakat levítették a községházához s őrt tettek az ajtóba, nehogy vaj egy elfusson. De az én emberem s a szomszédember, a kucsmájukat befogták a hónyik alá, s mondták, hogy mennek ki magukért: a dolgukra. Látták, hogy hajonfejen mennek, hát kiengedték őket onnét.

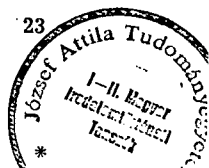
Ők bizon hazáig futottak. Egyszer hát koppintsák az ajtót. Béjönnek.

— Ilona, magad itt vagy?

— Itt.

— Hát minek nem mécsz haza?

— Én most nem mejek... hát éjjel magik jöttek-e haza, hogy minket megdobáljanak, vaj honnét megijesszenek, mert ne, mi történt. Így s így... elmondtuk.

Akkor az uram azt mondta: „világért ne”, s az asszony is biztatta uramat, hogy ne hívjon haza.

Akkor az emberem hazament magára, én meg maradtam a gyermekekkel.

S egyszer hát jó, mert immá meg volt annyira virrjadva, világodva, hogy gondolta, én es talán már nem féltém lenne hazamenni, csak azt mondja.

— Ilona, ne, a tüzet megraktam, s magad menj haza a gyermekekkel, mikor már jól kivilágodik — szombaton volt ez a dolog, mert őket pénteken vitték el, sose felejttem el — én megyek bé anyámékhoz, ha valaki kérdez, mondjad, nem tudod, hol vagyok, — ugye ők elfutottak; butukáltak — én bezártam az ajtót, magad lásd el a gyermekeket s akkor gyertek bé héjzám édesanyámékhoz.

Úgy es csináltam: a gyermekeket szépen megfürösztöttem s megfésültem s le-takartam őket az ágyba, hogy aludjanak. Elaludtak.

Az ajtót küjjelről bezártam, szaladtam bé héjzá az anyjékhoz. Mikor mejek, hát mintha kinyíltak volna a szemei. Kérdi:

— Hát a gyermekek hol vannak?

— A gyermekek otthon. Elalítottam őket. Megferesztettem s elalítottam őket.

— Hát jól van... s valamit nem halltál-e, nem láttál-e... hogy mondtátok, az éjjel titeket dobáltak, lódigáltak...?

— Semmit se!

— Ilona, ha tán meg nem ijedsz, akkor neked valamit mondok.

— Mit mond? Hogy ijednék én meg? Mondja csak!

— Az éjen, amikor hazamentem, tüzet raktam s lefeküdtem, hát ott mind gondolkoztam. Egyszer hát szólott valami. Muzsikált.

— Cenng, cenng, cenng!

— Még szólj csak! Akkor megint szólott egyet. Meggondolkoztam, s mondom esént [megint]: „Szólj csak!” Megint szólott egyet. Többet nem mertem kérelni. De te, Ilona, most meg ne ijedj, hanem menj haza, siess bátran...

— Hogy ijednék én meg? — de már akkor a hajam ment kopóra, hogy ijednék meg?...

Tudtam, a gyermekek abban az ágyban vannak, ahol neki csengettek, muzsikáltak. Futok bátran, zárom ki az ajtót s bemenek. A gyermekek alusznak. De én amikor mentem bé, úgy mentem örökké, hogy ha valami van, hallok, tudjak futni ki. Úgy meg voltam ijedve. Ugye, mégés azt mondtam, nem félek.

Hát ez így ment. Tött-múlt az idő...

Aprószentek napja előtt, Szent János napján, kijöttünk a litányiáról, akkor azt mondta nekem az emberem — mert a templomnál a kaputól nyílik az apjék kapuja — magad menj haza, Ilona, csináld az ételt, én bémegyek apámékhoz, s én is mindjárt menek haza.

Mondom: jól van. De én félegettettem.

Hazamentem, tüzet raktam, az ételt csináltam, s ő későre hát jó. Kérdem, mért jött ilyen későn?

— Ott volt nagybátyám s összebeszéltünk, hogy menjünk el a *Mondóhoz*. S a húgod is lássa, mi van Juzsival s mi is lássuk ezt az életet [otthont], mért nem tudunk itt élni, s mi lesz itt vélünk?

A húgomnak az ura elveszett a háborúban. Melyik mondta, hogy él, melyik hogy meghalt — mert írás tőle sose jött, s hogy ő férjhez akart volna menni, kellett kérni az igazságot [hivatalos írás], hogy van, mint van. Ennek ez a nyomorúsága.

Az uramnak volt egy nagybátyja, annak veszett el mindene az életjéből. Fele-sége meg volt halva s tőle mindent hordtak el a háztól.

S az emberemnek sose volt egészsége, s engem is minden áldott éjjel meg-nyomtak, s mindenféle... ami vélünk ott történt.

Na, összebeszélték, hogy menjenek el hármában a *Mondóhoz*.

Kérdem, milyenkor indulnak?

— Hajnalban.

— Akkor én magamra nem maradok, mikor kend elmeen, hanem én átalhívom Boris né — jó szomszédasszony, öregasszony.

Átalhívtam, ágyat vettem [vetettem] neki s lefeküdtünk, hogy immár ők jó jó reggel [hajnalban] indulnak a Mondóhoz.

Elaludtam. Azt álmodtam, hogy az uram elment a Mondóhoz, s én honn maradtam a két gyermekvel. A fal mellett egy kicsi ablakocska mutatódott, — s ott nekünk nem es volt pedig ablakunk — hát egy leánka s egy gyermek — de olyan csúfak voltak, orrik nem volt egyiknek es. A leánka egy ilyen kendőben, de mocskos, mocskos! így a fején felkötve. Rábúttak arra az ablakocskára s mind azt rikolytozták:

— Itt tik többet nem lehet lakjatok! Elmenjetez innét! Itt a mehének [miénk]! Itt mi kell lakjunk! S a hammat [hamu] örökké puffantották szembe vélem. — A hammat a tűzhelyről, érti-e, ők kint, mégis a tűzhelyről az a hamu örökké bejött héjzám [hozzám].

Egyszer hát úgy lódigálják a házunk tetejét, dobálták, hogy a teteje mind törött össze — mert ilyen zszindellyel volt földve. De úgy ment a lódigálás, hogy ment szét a tető s a hammat örökké puffantották a szemembe, verték örökké szembe vélem.

Akkor hát nyílik az ajtó — téptem a kendert, hogy csináljak kájért: hogy kössek guzsalyat, hogy én menjek a szomszédba, amíg az uram hazajő.

De az uram mellettem az ágyban! Még nem volt elmenve!

Nyílik az ajtó, jó apósom bé, azt mondja nekem.

— Jó napot!

— Jó napot, táte — úgy mondtuk: táte.

— Mit csináltok, fiam?

— Nem lássa, mit csinálunk? Nem lássa, nem hallja, hogy most is hogy dobálják a ház tetejét? Nézze csak azt a két mocskos gyermeket, hogy hammaznak...

— Hát hol van Juzsi? — De akkor es a ház úgy zúgott, úgy kopogott a teteje, mintha ment lenne szét, úgy dobálták.

— Juzsi elment a Mondóhoz s én honn maradtam s ne, ezek a gyermekek azt mondják: takarodjunk el innen, mert ez nem a mehének, hanem az övék. Itt ők kell éljenek.

— Ó, fiam, jertek bé héjzánk!

Akkor én mintha vettem a gyermekeket s a guzsalyamat s mentem véle. De mind álomban volt! Mikor béértem a kapujikba, akkor anyósom — ilyen hosszú házuk volt, sok szoba benne... mikor béértem én a kapuba apósomval és a gyermekekkel, akkor anyósom csak kijött a gangra — mi úgy mondjuk: töltés annak kereken, s azt kérdi.

— Hova mentek?

— Ide jövünk magikhoz, uram Józsi elment a Mondóhoz, nem tudunk ott maradni, s ne, mi történt vélünk, hogy lódigálnak...

— Jaj, fiam, itt nincs hely, itt nincs hely, itt...

Mintha apósom elveszett mellőlem. Nezem, hát akkor eppend valahol a kanyarban vagyok, ahol a falu végződött — ott románok laktak; — akkor két cigány elejembe állott emberek, feketék s nagyok, egynek egy szíju [szíj] a keziben, így meghajtva, azt mondja a másiknak.

— Fogjuk meg, vesd a nyakába, nyuvasszuk meg! [fojtsuk].

Azt a szíjut megfogta, húzta reá a nyakamra. Én ki tudja... hogy én már nyuvadtam [fulladtam] meg. Érzettem, meg kell haljak.

Egyszer hát az én emberem lök.

— Ilona! Ilona! Ilona!

Felrázott. Ez való! Az emberem felebredett abba, hogy nyökögök, sikolytozok, rikolytozok. Akkor szorították reá a szíjat a nyakamra!

— Ilonám, te... s Ilonám, s mi van véled?

Az öregasszony es megebredett.

— Mi van, édes gyermekem? De nekem az eszem úgy ki volt rekedve, hogy immán nem tudtam magamhoz térni. Semmiként! Csak azt mondtam.

— Ne hagyjanak, s ne hagyjanak, s jaj s jaj...

Ki volt jöve az eszem a fejemből, s a szívem majdhogy ki nem szakadt.

Szegény öregasszony is felszökött, meggyújtotta a lámpást, szorított magához, ölelt s az emberem is, de én egyebet nem mondtam.

— Imádkozzanak, s ne hagyjanak, s imádkozzanak, vegye a szentes levelet [biblia] — mert az uram nagy írástudó volt, mink úgy mondjuk a könyvnek: level —, vegye a szentes levelet s olvasson s imádkozzanak.

— Mi van te — fogott ingemet s —, ne félj!

— Jaj, ne hagyjanak!

Annyira-annyira, hogy aztán lassacskán-lassacskán magamhoz kezdtem térni. Mikor tudtam szólni, akkor azt mondtam.

— Józsi, vaj menjen el a Mondóhoz, vaj ne menjen el, de mi itt többet nem tudunk élni. Én itt többet meg nem setétedek. Ne: mit álmódtam! — s lerendeltem így neki.

— Hát hogy ne mennénk, Ilona, jön bácsim s a húgod, megyünk, lássuk: hogy van, mért nem tudunk mi itt élni. Hát ez igaz! Én költöttelek föl, ha fel nem költöttelek lenne, meghóttál lenne!...

— Igen! Szépen ingemet halva kaptak volna, mert én úgy megláttam, többet itt sose lehet lakni.

Hát az a Mondó, az a Látóasszony tudta, hogy mennek!

Mikor béértek a faluba, ahol a Mondó lakott, tudakozódtak a falu közt [faluban]; kérdezősködtek. Melyik mondta, hogy mond, melyik azt, hogy nem engedi a pap, mert soknak mondott, s kirekedett az eszik, s a papok is ilyen babonáságot nem hagynak; de ők mégis. Mennek bé a kapuján, köszöntek.

— Azért jöttünk, hogy mondjuk el...

— Tudok minden nyomorúságukat, üljenek le. Én tudtam, hogy ide magik megérkeznek. Előbb *mondok* ennek a bácsinak, ennek az öreg embernek. Magának meg van halva a felesége s magától minden tűnik el, s maga nem tudja, hogy kicsoda viszi el. Most amikor innét hazamén, megnyiccsa a kaput, bemenen, akkor száll le a padlásról, jó le, divót hoz, s akkor maga meglássa, kicsoda viszen el mindent az életjéből. Lepedő a karján. Magának ennyit mondok (— a leánya volt).

Akkor fordult Marikához, a húgomhoz.

— Maga azt gondolja, hogy az embere meg van halva, el van veszve a háborúban. De nincs meghalva, mert ő kórházban van, s azt es megmondom, mivel: neki a karja innétől, könyökítől le, s a lába térgyítől mind hólyag, mind hólyag, mint amikor csihánnal [csalánnal] megverik, s az összefutott. Őt azzal elvitték kórházba. De nincs meghalva. Józsi hazajő.

(Itthon is avval a betegséggel kínlódott. Gyermekkorában odaadták egy embernek, a marhákat őrzötték, legeltették, hát a patakon hogy járt, ő ezt kapta. Olyan volt, hogy úgy folyt a víz ki belőle... s úgy sikolytott. Múltott el róla s megint előjött. Mikor a Mondó megmondta, akkor mi gondoltuk, hogy igaz. De Józsi sohase jött haza. Ki tudja, hogy volt, de sohase jött haza. Sem írás, sem hír. Semmi.)

Akkor a Mondó fordult az én emberemhez:

— Bácsika, maga nagy nyomorúságból jött ide. Erőst nyomorúságos dolgai vannak. Maguk nem tudnak lakni a házban. Maga éjjel a feleségit ha fel nem ébresztette volna, reggelre halva kapja [találja], s az egész világ futtak volna csudára. Abban a házban, amit lerontottak, a csepegő alá eltemettek cigánygyermekeket, kereszteleket. Ha akkor ásnak még két araszt, akkor megkaptak volna egy kilós-másfél kilós mármur [márvány] fazekat teli pénzzel. Az tiszta pénz volt, de ezeket a kereszteleket reatették, s most azok uralkodnak rajta. Magad azt mondtad, hogy muzsikáltak, csengettek. Az a pénzt rázták! Hogy hátrábbvittétek a házat, amikor újítottátok — az ágy egészen odajött, rea azokra a kereszteleken gyermekekre. Magik többet ott nem lehet megsetétedjenek. Maga hazamenen, bár

három szál deszkát az udvarban állítson össze, ha nincs hol meghúzza magát, s a leánkáival s a gyermekvel s a feleségivel menjenek oda be, de a házba többet meg ne setétedjenek, mert olyan dolog lesz, az egész világ fut a magik csudájára. Többet ott nem lehet lakni. Az a ház *nem tiszta!*

Hazajött az én emberem a Mondótól, a Látótól — másnap kezdték rontani le a házat. Azt a házat lerontották, lebontották.

Ilyen tél volt, hogy nem volt hó, fagy nem volt, mintha tavasz lett volna. Amíg a ház elkészült, addig ott laktunk anyósoméknál. Mert amikor tavaszra kimentünk, apósom szépen adott egybefelé házföldet, s házat oda csináltunk reá. Az belé van véve Domokos Pál Péter könyvébe, lefényképezve, de ott már semmit se halltunk, semmit se láttunk.

Még nem tudom úgy elmondani, mennyit húztam ott abban a régi házban.

Ez velünk történt, ez való! Olyan igaz, mint a máj szent nap, hogy megláttuk.

Később aztán istállót csináltak oda, de éjjel a lovakat is mind kihajtották, a lovak sem maradhattak ott. Nem tudtak maradni. Minden éjjel kikergették a lovakat.

S azt a mármur fazekat keresték, de semmit sem kaptak. Volt egy olyan ember, aki lopott s rontott bé mindenhova, ott a falunkban, mondtuk, ha kap valamit, legyen az övé. Kereste, de semmit se talált. Beszélték, hogy ha lerontanak egy házat, s oda a földre még akarnak építeni, hátra sose lehet vinni, csak eléfelé.

Az én emberem nagyon szentes volt életjén keresztül. S a tiszta lelket *kísértik*, erőst kísértik!

Meséltem-e, amikor legény volt, szeretett egy leánt. De nem akarták az apjáék. Pletykások voltak az a nemzetség, s gondolták olyan a leán es. Az apjának örökké könyörgött, hogy engedjék meg: vegye el a leánt. De nem engedték.

S ő csak búsult mind eléfelé.

Egy este lefeküdt a szobában magára — nekem mindenfélét elmondott! — fel volt akasztva a szegre egy új szita. Ő gondolkozott, s búsult, gondolkozott s búsult. S az a szita leesett a falról, s egész kereken megjárta magát öelötte. Akkor meg-ejedett! „Mi legyen ez? Hát ez nem tréfadolog!”

Felkőtt jó reggel.

— Édesanya, én megyek Bákóba, gyónjak meg s veszek pár bocskort es magának.

Édesanyjáék megörültek, mert istenfélő emberek voltak nagyon. Nálunk a faluban nem volt parókia s a pap is onnan járt bé.

Elindult; még alig virradott. Ahogy béért az országújtára a faluból, ahány olyan... villanyfa volt, ott mindég megszikolytotta magát valami, közeledett a villanyfához, hallott nagy sikolytást. S őt ott úgy *megkísértették*: hogy gondolja azt magában, „fele lelkem az Istené, fele lelkem legyen az ördögé, csak ettől most tudjak megszabadulni”. Érti-e? Annyira megejedett: eladta a fele lelkit az ördögnek, csakhogy ne hallja azt a sikolytást, mentődjék meg tőle.

De egy más napon es! Kiment a szőlősbe. Csutakot gyújtott, tüzelt, s lefeküdt, a tűz mellett olvasta a szentes könyvet. S ott elaludt.

Azt látta álmában, hogy meghalt. Őt kantárra [mérlegre] tették, s azon ő térgyen ült. Ki tette rá, nem látta, s a két keze felfogva: imádkozott. Akkor az ördög odafutott — meglátta az ördögöt a szemivel! — s a kantár másik felire az ördög felszökött s még a lábait is keresztbe reatette, hogy húzza le a mérleget. Ott a keze felfogva: imádkozott, de senkit se látott, hogy réta valaki tudjon segíteni. A mérleg úgy járt, hogy csak-csak hujza le őt, csak-csak hujza le: legyen az övé. De az Isten nem engedte. Felebredett. S azt gondolta magában, hogy ez az álom is kísértés volt. Őt álmában újra megkísértették.

Amikor elvevődünk, nekem ezeket elmondotta mind. S még de sokat mondott! Amikor magára maradt, örökké félt. A padláson erekké dergettek, mint

amikor vetik a golyót, úgy dergettek neki minden áldott éjen. Mindenfélt látott, hallott. Rosszakat!

Örökké bánta, búsulta, mért kellett ő eladja fele lelkét az ördögnek.

A halálán is... jött az ördög, hogy vigye el a lelkét! Az ördög azt lesi, hogy kapja-e az embernek a lelkét. Érti-e? legyen az övé!

Hogy kinlódott a halállal! Megállása nem volt az ágyban. S felkótt, hogy a hornya [kémény] ki van lyukadva, hogy ő azt csinálja meg. A kezeivel húzta a lapitót, mintha simította, vakolta, sikította volna... avval kinlódott. — Tudja, ki mivel dolgozott életjén keresztül, avval kinlódik halálán.

Visszakísértem az ágyba, visszafektettem szépen, megnyugodott kicsit, s csak később mondja.

— Ilona... Ilona, nem látod, hogy az ördög a lábamnál van?

— Hallgasson, Józsi! Hol látja?

— A lábamnál!

A lábait megfogtam, künnébb húztam, s kezdtem ütni ott az ágyat.

— „A szent kereszt verjen el! Jézus Krisztus legyen velünk. Édes Mária, segíts.” — Ütöm-e? látja-e, hogy érem a botval?

— Üssed, üssed, mert ott van. Üssed. Most fut, üssed!

Én úgy üttem az ágyat, hogy a por szakadott föl a lepedőből. Addig üttem, amíg mondta. De én akkor hallja-e, annyit nem félttem, mint egy hajszál.

— Na, most nincs itt. Verje el a szent kereszt!

Akkor én nagyon meggondolkoztam.

S nekem úgy adta a jó Isten, hogy jusson eszembe: mit mesélt volt ő nekem, amikor elvéődöttünk, hogy kérdjem meg, vajon gyónta-e meg valamikor, hogy eladta a lelkét az ördögnek?

Amikor a vétket eszibe juttattam, papot hívtam s meggyónta.

Később meglátta Szűz Máriát.

— Ne, bájött Szűz Mária. Itt van, látod-e?

Én, hogy ne gondolja, hogy csak ő látja: „igen, igen”. De én semmit se láttam.

— Ne, itt ül mellettem s most mejen el... elment, most ment el Szűz Mária.

S másnap megett egy gerezd szőlőt, törökbuzát süttem neki, édestejet kért. Kérte, süssek neki verespadladzsikát [törökparadicsom]. Még csak akkor kezdtek veresedni. Komámasszonyom hazafutott, nála kapott vaj hármat, tiszta vereset. Amit kért, mind megette.

A verespadladzsikát örökké szerette. „Verespadladzsika legyen: soha meg nem búsítanálak, hogy adj egyebet ennem, ha örökké lenne.” S mondogatta, ha ő meghal, egyebet nem is, ha *adok utána*, de verespadladzsikát adjak. Annyira szerette.

Vasárnap volt, akkor folytak ki a miséről. Bájött sógorom: Fazekas Istány, s Jakab Józsi s Deák Péter János. Sógorom odamegy az ágyhoz, szólott hozzá s nezi, de a szava megállott.

— Néni, gyertyát neki, hát nem látja: hal meg!

— Ne, ott van az ablakban!

Én melléje letérgyeltem. Ő rám nézett. Amikor láttam, a gyertyát a kezibe teszi, sírni kezdtem. S akkor megszólalt.

— Ilona, te ne sírj! Ne sírj! — s megkacagta magát háromszor.

Kacagott, s az Isten elvitte a lelkét. Így, ahogy mondom.

Mert én nem hittem az emberemnek a betegségit. „Nem az ilyenek hálnak meg, mint kend, amelyiknek jól kell az étel, s jól kell az asszony s tréfálkozik, az nem hal meg!”

— Ilonám, mit mondok én neked? Amikor meghalok, neked akkor es kacagok. De elébb még eszem es, s úgy halok meg. Tudod-e?

S így is volt. Kacagott nekem! Háromszor megkacagta magát s az Isten elvitte a lelkét.

Ez olyan igaz, mint a máj-szent nap!